

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

3 De comparatione virtutum moralium ad intellectuales.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

simpliciter non solum nobiliora entia, sed nobiliores uirtutes moralibus, licet sint ignobiliores secundum communem rationem virtutis, quæ magis conuenit moralibus: immo eis simpliciter, & intellectualibus secundum quid. Sed hæc maior nobilitas, scilicet habere communem rationem uirtutis simpliciter, non dat maiorem nobilitatem simpliciter, sed secundum quid: quia spectat ad esse principium actus. Vnde, ut in littera dicitur, non sumitur nobilitas simpliciter maior, sed secundum quid: & similiter ex eo quod intellectualis uirtutes sunt secundum quid uirtutes secundum communem uirtutis rationem, non nisi secundum quid ignobiliores censentur. Et propterea in littera concluditur, quod uirtutes intellectuales, licet minus communem uirtutis rationem habent, sunt nobiliores habitus simpliciter & non in ratione habitus. Si enim essent nobiliores in ratione habitus tantum, essent nobiliores secundum quid, cum sit practicum valde commune. vnde prima propositio est simpliciter vera & formalis, scilicet, Virtutes intellectuales sunt nobiliores moralibus: quia ex proprijs rationibus ipsæ uirtutes uidentur sibi maiorem nobilitatem, quam morales. Tertia autem propositio est vera cum determinatione: vnde & in littera non habetur. Nec acceptarem eam nisi cum determinatione hoc modo, Virtutes morales sunt nobiliores uirtutes secundum communem rationem uirtutis, quam intellectuales: sine hac enim determinatione contradictoriam concederem. Nec obstat doctrina superius habita in quest. 56. & pluries repetita de uirtute simpliciter, & secundum quid: quia secundum communem uirtutis rationem intelligitur, hunc sensum memento reducere, ubi similia inuenies.

In corpore eiusdem articuli aduerte primò, quòd Scotus cum sequacibus, quia tenet uoluntatem nobiliorem intellectu, consequenter ponit uirtutem moralem nobiliorem prudentiam, quæ est intellectualis. & non solum in hoc principio discordat, sed quia ponit prudentiam & uirtutem moralem circa idem obiectum, ac per hoc æqua est apud ipsum nobilitas ex parte obiecti, & aperte errat: quia licet sit idem obiectum materiale, puta, agibile: prudentiæ tamen obiectum est sub ratione ueri: uirtutis autem moralis sub ratione boni: ueri autem ratio nobilior est simpliciter, quia absolutior. Aduerte secundò, ne te decipiat materia intellectualis uirtutis, puta artis, & propterea neget eam nobiliorem simpliciter, respice ad rationem litteræ, quia scilicet est de eis in uniuersali, & quiesces non abnegando ignobilitatem secundum quid pro quanto ad uiliam experiendo descendit. utrumque enim arti conuenit, ut in primo Metaphysicæ dicitur, iudicare scilicet: & agere. & propterea sic suscipere memento, quòd prudentia & ars sint circa singularia, ut prius & essentialius, in quantum cognoscitiue sint circa uniuersalia: vnde nobilitatem simpliciter trahunt, ut in littera dicitur.

In responsione ad tertium eiusdem articuli, dubium arduum occurrit in uia authoris, & simpliciter, quomodo scilicet sit uerè prudentiam dirigere morales uirtutes etiam in præstituendo finem: & simpliciter quidem in Secunda Secunda discutendum erit in q. 47. Ad hominem uerò nunc duplici ratione differendum puto. Primò, quia hoc repugnare uideatur superius dictis, & inferius in Secunda secunda loco allegato. superioribus quidem pro quanto dictum fuit, quòd prudentia principium, quòd est finis, habet a uirtute morali: quia qualis uniuersaliter est, talis ei finis uideatur, inferioribus autem, quia expresse negabitur ex proposito, prudentiam præstituere finem moralibus uirtutibus. Secundo, quia ex hoc pendet principale intentum huius articuli quòd ad prudentiam, an scilicet nobilior sit prudentia uirtute morali, ut uis argumenti tangit.

Ad huius difficultatis euidentiã ponendus ante oculos est progressus nostre mentis in istis, ut ex eo ratione dictorum sumere & reddere ualeamus, & quid simpliciter, & quid in quid intelligatur, discernamus. In mente nostra primo oritur quod synderesis, quæ non solum omne bonum prosequendum, & malum fugiendum, sed bonum rationis appetendam, & malum oppositum uitandum iudicium naturaliter. & hinc in appetitu naturaliter inest non solum inclinatio ad bonum prosequendum, & malum uitandum, sed beatitudinem appetendam, & miseriam fugiendam: sed imperfecta quoddam inclinatio ad uitandum secundum rectam rationem. Et licet synderesis uirtus, quia est intellectus principiorum, inclinatio tamen hæc appetitus non est uirtus, quia imperfecta. Ratio autem quæ in appetitu non est perfecta naturaliter inclinatio, ut sit efficiens ad uirtutem, sicut in ratione est iudicium naturale iustitiam ad uitam, est, quia apprehensio trahitur ad se, & iudicium

perficitur secundum esse, quod res habent in nobis: appetitus autem tendit ad res in se, & perficitur in ademptione rei. Ex hoc enim prouenit, quòd inclinatio ad bonum eger habitu resistente electionem, in uoluntate quidem quòd ad bonum rationis in operationibus, in appetitu uerò sensitiuo quòd ad bonum rationis in passionibus, qua adipiscatur finem, & ipsa impotens hac a ratione uirtutis deficiat: lumen autem naturalis iudicij hoc a principia tali adminiculo non egeat, sed in seipso manens scilicet semper sit principium actus perfecti, quod est iudicare. Synderesis igitur in intellectu indicante & proponente non solum uirtutem ultimam, sed fines proprios uirtutum moralium, dum in passionibus & operationibus secundum rationem uiuendum uideat, & appetitu inchoatiue inclinatio ad hos fines, scilicet bonum rationis in operationibus, bonum rationis in timoribus & audacijs, bonum rationis in delectationibus & c. discurretur ex huiusmodi principijs firmatis in intellectu, & inchoatis in appetitu, subsumendo aliquod minus uniuersale, puta, abstinerere delectationibus ueneris, reipublicam defendendam, & c. dicitur modus in delectationibus, & sic de alijs. Hic autem dicitur pruden- tiam generatiue est, & conclusio eius est modus in operationibus, seu passionibus seruandis, qui nihil aliud est quam modum rationis in materia morali. principium autem est synderesis ex parte apprehensiuæ, & naturalis inclinatio ad bonum rationis in concupiscentijs & delectationibus ex parte appetitiua. Ad hunc quoque discursum perfectum, iudicio scilicet præcepto, sequitur in appetitu conclusio electionis qua eliguntur delectationes in ordine ad modum illum, medium illud, bonum illud rationis. In hac enim electione potest dici, quod est ad finem: utuntur enim eis uirtutes propter bonum, & modum ipsum: & inueni quòd modus spectat ad finem moralem uirtutis, quia est ipsum rationis bonum participatum in materia morali: passionibus autem ipse spectat ad finem: utuntur enim eis uirtutes propter bonum rationis. Et sicut prudentia generatur frequenti discursu ex parte præficientis & concludente medium: ita uirtus moralis generatur ex frequenti electione subsequente simul. generatur tam utraque uirtus sic connectitur, ut humana ratio non solum synderesi, sed prudentia rectificata de fine uirtutis, & de eodem applicato ad minus uniuersale, quam sit uniuersale synderesis, uel etiam ad singulare, quoniam prudentia est etiam singularium: & rursus mota non solum ad appetitum naturali talis finis, sed perfecta uirtute inclinante in bonum finem, discurret ad superiores conclusiones, donec perueniat ad perfectionem status uirtutis, uel ad firmandum eandem, & proportionaliter ad eligendum mouetur appetitus. Hic est progressus mentis nostre, in quo triplicem aduertimus potes distinctionem, unde clarificari ambigua occurrunt possunt. Prima est de fine uirtutis moralis, quòd sumitur simpliciter, scilicet absolute, seu in sua communitate, & applicatur ad speciales actus occurrentes in exercitio uirtutis humane. Secunda est de uirtutibus moralibus & prudentia, quòd sumitur dupliciter, scilicet in fieri, & in facto esse secundum effectum

quòd ratio uirtutis magis competat uirtutibus moralibus, quam uirtutibus intellectualibus: quam uirtutes intellectuales sint nobiliores habitus simpliciter.

Ad primum ergo dicendum, quòd uirtutes morales sunt magis permanentes, quam intellectuales propter exercitium earum in his, quæ pertinent ad uitam communem. Sed manifestum est, quòd obiecta disciplinarum, quæ sunt necessaria, & semper eodem modo se habentia, sunt permanentiora, quam obiecta uirtutum moralium, quæ sunt quædam particularia agibilia. Quod au-

tem tendit ad res in se, & perficitur in ademptione rei. Ex hoc enim prouenit, quòd inclinatio ad bonum eger habitu resistente electionem, in uoluntate quidem quòd ad bonum rationis in operationibus, in appetitu uerò sensitiuo quòd ad bonum rationis in passionibus, qua adipiscatur finem, & ipsa impotens hac a ratione uirtutis deficiat: lumen autem naturalis iudicij hoc a principia tali adminiculo non egeat, sed in seipso manens scilicet semper sit principium actus perfecti, quod est iudicare. Synderesis igitur in intellectu indicante & proponente non solum uirtutem ultimam, sed fines proprios uirtutum moralium, dum in passionibus & operationibus secundum rationem uiuendum uideat, & appetitu inchoatiue inclinatio ad hos fines, scilicet bonum rationis in operationibus, bonum rationis in timoribus & audacijs, bonum rationis in delectationibus & c. discurretur ex huiusmodi principijs firmatis in intellectu, & inchoatis in appetitu, subsumendo aliquod minus uniuersale, puta, abstinerere delectationibus ueneris, reipublicam defendendam, & c. dicitur modus in delectationibus, & sic de alijs. Hic autem dicitur prudentiam generatiue est, & conclusio eius est modus in operationibus, seu passionibus seruandis, qui nihil aliud est quam modum rationis in materia morali. principium autem est synderesis ex parte apprehensiuæ, & naturalis inclinatio ad bonum rationis in concupiscentijs & delectationibus ex parte appetitiua. Ad hunc quoque discursum perfectum, iudicio scilicet præcepto, sequitur in appetitu conclusio electionis qua eliguntur delectationes in ordine ad modum illum, medium illud, bonum illud rationis. In hac enim electione potest dici, quod est ad finem: utuntur enim eis uirtutes propter bonum, & modum ipsum: & inueni quòd modus spectat ad finem moralem uirtutis, quia est ipsum rationis bonum participatum in materia morali: passionibus autem ipse spectat ad finem: utuntur enim eis uirtutes propter bonum rationis. Et sicut prudentia generatur frequenti discursu ex parte præficientis & concludente medium: ita uirtus moralis generatur ex frequenti electione subsequente simul. generatur tam utraque uirtus sic connectitur, ut humana ratio non solum synderesi, sed prudentia rectificata de fine uirtutis, & de eodem applicato ad minus uniuersale, quam sit uniuersale synderesis, uel etiam ad singulare, quoniam prudentia est etiam singularium: & rursus mota non solum ad appetitum naturali talis finis, sed perfecta uirtute inclinante in bonum finem, discurret ad superiores conclusiones, donec perueniat ad perfectionem status uirtutis, uel ad firmandum eandem, & proportionaliter ad eligendum mouetur appetitus. Hic est progressus mentis nostre, in quo triplicem aduertimus potes distinctionem, unde clarificari ambigua occurrunt possunt. Prima est de fine uirtutis moralis, quòd sumitur simpliciter, scilicet absolute, seu in sua communitate, & applicatur ad speciales actus occurrentes in exercitio uirtutis humane. Secunda est de uirtutibus moralibus & prudentia, quòd sumitur dupliciter, scilicet in fieri, & in facto esse secundum effectum

perficitur secundum esse, quod res habent in nobis: appetitus autem tendit ad res in se, & perficitur in ademptione rei. Ex hoc enim prouenit, quòd inclinatio ad bonum eger habitu resistente electionem, in uoluntate quidem quòd ad bonum rationis in operationibus, in appetitu uerò sensitiuo quòd ad bonum rationis in passionibus, qua adipiscatur finem, & ipsa impotens hac a ratione uirtutis deficiat: lumen autem naturalis iudicij hoc a principia tali adminiculo non egeat, sed in seipso manens scilicet semper sit principium actus perfecti, quod est iudicare. Synderesis igitur in intellectu indicante & proponente non solum uirtutem ultimam, sed fines proprios uirtutum moralium, dum in passionibus & operationibus secundum rationem uiuendum uideat, & appetitu inchoatiue inclinatio ad hos fines, scilicet bonum rationis in operationibus, bonum rationis in timoribus & audacijs, bonum rationis in delectationibus & c. discurretur ex huiusmodi principijs firmatis in intellectu, & inchoatis in appetitu, subsumendo aliquod minus uniuersale, puta, abstinerere delectationibus ueneris, reipublicam defendendam, & c. dicitur modus in delectationibus, & sic de alijs. Hic autem dicitur prudentiam generatiue est, & conclusio eius est modus in operationibus, seu passionibus seruandis, qui nihil aliud est quam modum rationis in materia morali. principium autem est synderesis ex parte apprehensiuæ, & naturalis inclinatio ad bonum rationis in concupiscentijs & delectationibus ex parte appetitiua. Ad hunc quoque discursum perfectum, iudicio scilicet præcepto, sequitur in appetitu conclusio electionis qua eliguntur delectationes in ordine ad modum illum, medium illud, bonum illud rationis. In hac enim electione potest dici, quod est ad finem: utuntur enim eis uirtutes propter bonum, & modum ipsum: & inueni quòd modus spectat ad finem moralem uirtutis, quia est ipsum rationis bonum participatum in materia morali: passionibus autem ipse spectat ad finem: utuntur enim eis uirtutes propter bonum rationis. Et sicut prudentia generatur frequenti discursu ex parte præficientis & concludente medium: ita uirtus moralis generatur ex frequenti electione subsequente simul. generatur tam utraque uirtus sic connectitur, ut humana ratio non solum synderesi, sed prudentia rectificata de fine uirtutis, & de eodem applicato ad minus uniuersale, quam sit uniuersale synderesis, uel etiam ad singulare, quoniam prudentia est etiam singularium: & rursus mota non solum ad appetitum naturali talis finis, sed perfecta uirtute inclinante in bonum finem, discurret ad superiores conclusiones, donec perueniat ad perfectionem status uirtutis, uel ad firmandum eandem, & proportionaliter ad eligendum mouetur appetitus. Hic est progressus mentis nostre, in quo triplicem aduertimus potes distinctionem, unde clarificari ambigua occurrunt possunt. Prima est de fine uirtutis moralis, quòd sumitur simpliciter, scilicet absolute, seu in sua communitate, & applicatur ad speciales actus occurrentes in exercitio uirtutis humane. Secunda est de uirtutibus moralibus & prudentia, quòd sumitur dupliciter, scilicet in fieri, & in facto esse secundum effectum

